

**УКРАЇНСЬКА ВІЙСЬКОВО-МЕДИЧНА АКАДЕМІЯ
КАФЕДРА ВІЙСЬКОВОЇ ХІРУРГІЇ**

ЗАТВЕРДЖЕНО

Рішення вченої ради Української
військово-медичної академії
від 28 серпня 2020 р. протокол № 7

Голова вченої ради

Д.М.Н., професор

Валерій САВИЦЬКИЙ

**ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
ВІЙСЬКОВА ХІРУРГІЯ**

підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії

Галузь знань: 22 Охорона здоров'я

Спеціальність: 222 Медицина

Рівень вищої освіти: третій (освітньо-науковий)

Ступінь вищої освіти: доктор філософії

Форма навчання: очна (денна)

Тривалість навчання: 14 кредити (420 годин)

Шифр 1.1.08

Київ - 2020

Розроблено та внесено: кафедра військової хірургії Української військово-медичної академії

Розробники програми:

ЗАРУЦЬКИЙ Ярослав Леонідович, доктор медичних наук, професор, ТВП начальника кафедри військової хірургії Української військово-медичної академії

БУРЛУКА Володимир Володимирович, доктор медичних наук, доцент, заступник начальника кафедри військової хірургії Української військово-медичної академії

БІЛИЙ Володимир Якович, доктор медичних наук, професор, професор кафедри військової хірургії Української військово-медичної академії

ПАНОВ Федір Іванович, кандидат медичних наук, доцент, професор кафедри військової хірургії Української військово-медичної академії

СОБКО Ігор Володимирович, кандидат медичних наук, доцент, доцент кафедри військової хірургії Української військово-медичної академії

АСЛАНЯН Сергій Арменакович, кандидат медичних наук, доцент, доцент кафедри військової хірургії Української військово-медичної академії

ТКАЧЕНКО Андрій Євгенович, кандидат медичних наук, старший викладач кафедри військової хірургії Української військово-медичної академії

РОЗГЛЯНУТО ТА СХВАЛЕНО

Протокол засідання кафедри № 54

“23” 07 2020 р.

ДОПОВНЕНО ТА СКОРЕКТОВАНО

Протокол засідання кафедри № ____

“ ____ ” _____ 20____ р.

ТВП начальника кафедри військової хірургії

доктор медичних наук, професор

“23” листо 2020 року

Ярослав ЗАРУЦЬКИЙ

Програма вводиться в дію з “01” вересн 2020 року

ВСТУП

Програма вивчення навчальної дисципліни “Військова хірургія” циклу дисциплін професійних компетенцій складена відповідно до освітньо-наукової програми підготовки докторів філософії (PhD).

Галузь знань: 22 Охорона здоров'я

Спеціальність: 222 Медицина

Рівень вищої освіти: третій (освітньо-науковий)

Ступінь вищої освіти доктор філософії

Форма навчання: очна (денна)

Тривалість навчання: 14 кредити (420 годин)

Предметом вивчення навчальної дисципліни є хірургічна діяльність військового хірурга медичної служби Збройних Сил України на мирний та воєнний час.

Міждисциплінарні зв'язки

Навчальна дисципліна “Військова хірургія” здійснюється впродовж другого року навчання.

Військова хірургія як навчальна дисципліна

а) ґрунтується на вивченні ад'юнктами навчальних дисциплін: філософія наукового світогляду, сучасні інформаційні технології у науковій діяльності та біометрія, методологічні основи організації та проведення наукових досліджень, курс академічної доброчесності;

б) інтегрується з цими дисциплінами та в подальшому з вибілковими дисциплінами;

в) забезпечує виконання оригінальних досліджень в хірургії та досягнення наукових результатів що створюють нові знання, із звертанням особливої уваги до актуальних задач/проблем та використанням новітніх наукових методів;

г) сприяє формуванню здатності розробляти нові і вдосконалювати наявні підходи до діагностики лікування хірургічних захворювань;

д) забезпечує використання сучасного наукового обладнання та інноваційних технологій у галузі хірургії;

е) сприяє проведенню наукового аналізу результатів досліджень з використанням їх в практичній діяльності.

Організація навчального процесу здійснюється за кредитно-модульною системою відповідно до вимог Болонського процесу.

Обсяг навчального навантаження слухачів описаний у кредитах ECTS – залікових кредитах, які зараховуються слухачам при успішному засвоєнні ними відповідного модулю (залікового кредиту).

Основними видами навчальних занять із військової хірургії, згідно навчального плану, є лекції, семінарські, практичні заняття та самостійна робота слухачів з тематики програми навчальної дисципліни.

1. ЗАГАЛЬНА МЕТА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Метою викладання навчальної дисципліни “Військова хірургія” є засвоєння теоретичної інформації та одержання практичної підготовки з питань етіології, патогенезу, клініки, діагностики (в т.ч. диференційної), лікування та профілактики основних хірургічних захворювань та суміжної патології, що найбільш часто зустрічаються в практиці військового лікаря, створення клінічного мислення, етичного відношення до хворого, що дозволить в повному обсязі удосконалити загально-професійні, спеціалізовано-професійні, дослідницькі, аналітичні компетенції з хірургії для досягнення рівня знань та вмінь відповідно до кваліфікаційних вимог для отримання ступеня доктора філософії (PhD) за спеціальністю 14.01.03 «Хірургія».

2. Компетентності, які набуваються під час засвоєння навчальної дисципліни

Інтегральна компетентність

Здатність розв’язувати комплексні проблеми в галузі військової хірургії, проводити оригінальне наукове дослідження та здійснювати дослідницько-інноваційну діяльність в галузі військової хірургії на основі глибокого переосмислення наявних та створення нових цілісних теоретичних або практичних знань та/або професійної практики.

Програмні компетентності (загальні)

Дослідницькі компетентності

володіння сучасними методами наукового дослідження, в тому числі пошуку інформації в літературі, розрізнення первинних і вторинних джерел, використання традиційних та новітніх інформаційнокомунікаційних технологій;

здатність до використання сучасного наукового обладнання та інноваційних технологій у галузі медицини;

компетентність інтерпретувати результати експериментів та брати участь у дискусіях із досвідченими науковцями стосовно наукового значення та потенційних наслідків отриманих результатів.

Комунікативні компетентності

Здатність ефективно спілкуватися із спеціальною та загальною аудиторіями державною та іноземною мовами;

Здатність ефективно використовувати навички риторики;

Здатність представляти складну інформацію у зручний та зрозумілий спосіб усно і письмово, використовуючи відповідну технічну лексику та методи;

Готовність цінувати та поважати різноманітність та мультикультурність.
Здатність до ефективної професійної взаємодії.

Управлінські компетентності

Здатність працювати в умовах обмеженого часу та ресурсів, а також мотивувати та керувати роботою інших для досягнення поставлених цілей.

Викладацькі компетентності

Здатність педагогічно мислити, що передбачає наявність умінь: аналітичних, завдяки яким проявляється узагальнене вміння педагогічно мислити:

діагностувати педагогічні явища, аналізувати їх складові (умови, причини, мотиви, засоби, форми та інше); знаходити способи оптимального рішення педагогічних проблем тощо;

прогностичні, які проявляються в прогнозуванні педагогічного процесу, розвитку особистості та її соціальних відношень;

проективні, що полягають у конкретизації педагогічного прогнозування в планах навчання і виховання, обґрунтування способів та етапів їх реалізації: підбір змісту педагогічного процесу; визначення основних видів діяльності тощо;

рефлексивні, що проявляються в уміннях педагога аналізувати свою професійну діяльність: правильність постановки мети і завдань; адекватність змісту педагогічного процесу поставленим завданням; відповідність форм, методів, засобів індивідуальним і віковим особливостям суб'єктів навчання;

компетентність навчати суб'єктів навчання на практичних заняттях.

Особистісні компетентності

Здатність планувати та вирішувати завдання власного професійного та особистісного розвитку;

здатність навчатися, мати сучасний рівень навчання;

здатність працювати автономно;

здатність бути критичним і самокритичним;

здатність генерувати нові ідеї (креативність).

Етичні зобов'язання

Здатність діяти соціально відповідально та громадянсько свідомо.

Програмні компетентності (професійні)

Загальнопрофесійні компетентності

Компетентність виконувати оригінальні дослідження в медицині та досягати наукових результатів, що створюють нові знання, із звертанням особливої уваги до актуальних задач/проблем та використанням новітніх наукових методів;

здатність планувати проведення клінічного та експериментального дослідження, обирати сучасні методологічні підходи до оцінки результатів, здійснювати статистичний аналіз результатів;

здатність здійснювати аналіз наукової літератури (вітчизняної та зарубіжної), створити та оформити огляд літератури (мета аналіз);

здатність провести аналіз результатів наукових досліджень та оформити їх у вигляді наукової публікації/виступу українською та англійською мовами.

Спеціалізовано-професійні компетентності

Здатність застосовувати знання фундаментальних основ, сучасних досліджень проблем і тенденцій медицини у комплексному аналізі явищ і процесів, що виникають в Україні та інших країнах світу;

здатність відокремлювати структурні елементи, що складають теоретичну та емпіричну основу системи знань зі спеціальності 14.01.03 «Хірургія»;

здатність виділити та зафіксувати провідний клінічний симптом або синдром патологічного стану чи захворювання шляхом співставлення зі стандартами, використовуючи попередні дані анамнезу хворого та дані огляду хворого, на основі провідного клінічного симптому або синдрому, використовуючи його складові, дотримуючись відповідних етичних та юридичних норм, шляхом прийняття обґрунтованого рішення поставити найбільш вірогідний або синдромний діагноз захворювання;

здатність використовуючи найбільш вірогідний або синдромний діагноз, дані лабораторного та інструментального обстеження пацієнта, дотримуючись відповідних етичних та юридичних норм, шляхом прийняття обґрунтованого рішення, за певним алгоритмом, здійснювати диференціальну діагностику захворювань для тематичних напрямків зі спеціальності 14.01.03 «Хірургія»;

здатність відокремлювати структурні елементи, що складають теоретичну та емпіричну основу системи знань зі спеціальності «Медицина»;

здатність розробляти нові і вдосконалювати наявні підходи до діагностики і лікування хірургічних захворювань;

здатність до розробки нових і вдосконалення наявних оперативних втручань, класифікацій.

3. Програмні результати навчання

Застосовувати науково-професійні знання; формулювати ідеї, концепції з метою використання в роботі освітнього та наукового спрямування.

Демонструвати знання методології дослідження в цілому і методів певної сфери наукових інтересів, зокрема.

Виявляти невирішені проблеми у предметній області медицини та визначати шляхи їх вирішення

Виконувати та вдосконалювати сучасні методики дослідження за обраним напрямом наукового проекту та освітньої діяльності.

Використовувати результати наукових досліджень в медичній практиці, освітньому процесі та суспільстві.

Інтерпретувати можливості та обмеження наукового дослідження, його роль в розвитку системи наукових знань і суспільства в цілому.

Управляти роботою колективу студентів, колег, міждисциплінарної команди.

Організовувати навчання учасників освітнього процесу при виконанні наукової та освітньої діяльності та впливати на їх соціальний розвиток.

Оцінювати ефективність освітнього процесу, рекомендувати шляхи його удосконалення.

Демонструвати академічну доброчесність та діяти відповідально щодо достовірності отриманих наукових результатів.

4. Зміст навчальної дисципліни

На засвоєння навчальної дисципліни відводиться 420 годин / 14 кредитів ЄКТС (табл. 1).

Таблиця 1

Структура навчальної дисципліни “Військова хірургія”

Номери та найменування розділів і тем	Всього годин	З них		Під керівництвом викладача				Звітність
		ПКВ	СР	Л	С	ПЗ	ГВ	
КРЕДИТНИЙ МОДУЛЬ. 1. ЗАГАЛЬНА ХІРУРГІЯ	182	148	34	16	26	104	0	2
ЗМІСТОВНИЙ МОДУЛЬ 1.1 ХІРУРГІЯ ОРГАНІВ ЧЕРЕВНОЇ ПОРОЖНИНИ	92	74	18	10	12	50	0	2
Тема 1. Гострий холецистит	14	10	4	2	2	6		
Тема 2. Гострий панкреатит	14	12	2	2	2	8		
Тема 3. Виразкова хвороба шлунку і 12-ти палої кишки	16	14	2	2	2	10		
Тема 4. Шлунково-кишкові кровотечі. Пілородуоденальні виразкові стенози	16	14	2	2	2	10		
Тема 5. Гостра кишкова непрохідність	14	10	4		2	8		
Тема 6. Рак шлунка	16	12	4	2	2	8		
ЗМІСТОВНИЙ МОДУЛЬ 1.2 ХІРУРГІЯ ОРГАНІВ ГРУДНОЇ КЛІТКИ	60	50	10	2	8	40	0	0
Тема 7. Полікістоз, гіпоплазія, доброякісні пухлини легень, стравоходу, межистіння. Дівертикули стравоходу. Кісти межистіння. Медіастенія.	16	14	2		2	12		
Тема 8. Грижа стравоходного отвору діафрагми. Кардіоспазм	14	12	2		2	10		
Тема 9. Плеврити, емпієма плеври.	14	12	2		2	10		
Тема 10. Бронхоектатична хвороба	16	12	4	2	2	8		
ЗМІСТОВНИЙ МОДУЛЬ 1.3 СУДИННА ХІРУРГІЯ	30	24	6	4	6	14	0	0
Тема 11. Хронічна венозна недостатність	10	8	2		2	6		
Тема 12. Облітеруючі захворювання артерій	10	8	2	2	2	4		
Тема 13. Флеботромбози та тромбоемболічні ускладнення	10	8	2	2	2	4		
КРЕДИТНИЙ МОДУЛЬ 2. . ГНІЙНІ ХІРУРГІЧНІ ЗАХВОРЮВАННЯ	60	44	16	4	10	30	0	0
ЗМІСТОВНИЙ МОДУЛЬ 2.1 ЗАГАЛЬНА ГНІЙНА ІНФЕКЦІЯ	30	22	8	2	6	14		
Тема 14. Гнійні захворювання заочеревинної клітковини.	14	10	4		2	8		
Тема 15. Перитоніт	16	12	4	2	4	6		
ЗМІСТОВНИЙ МОДУЛЬ 2.2 РАНЬОВА ІНФЕКЦІЯ	30	22	8	2	4	16		
Тема 16. Неклостридіальна анаеробна інфекція.	14	10	4		2	8		
Тема 17. Анаеробна інфекція. Правець.	16	12	4	2	2	8		
ПМК 1	2	2						2
КРЕДИТНИЙ МОДУЛЬ 3. ВОЄННО-ПОЛЬОВА ХІРУРГІЯ	146	116	30	18	24	72	0	2
ЗМІСТОВНИЙ МОДУЛЬ 3.1 ЗАГАЛЬНІ ПИТАННЯ ВОЄННО-ПОЛЬОВОЇ ХІРУРГІЇ	48	38	10	8	8	22	0	0
Тема 18. Організація і зміст хірургічної допомоги пораненим на війні	8	6	2	2		4		
Тема 19. Сучасна бойова хірургічна травма	10	8	2	2	2	4		

Тема 20. Травматичний шок	10	8	2	2	2	4		
Тема 21. Кровотеча, крововтрата	10	8	2	2	2	4		
Тема 22. Термічна травма.	10	8	2		2	6		
ЗМІСТОВНИЙ МОДУЛЬ 3.2 СПЕЦІАЛЬНІ ПИТАННЯ ВОЄННО-ПОЛЬОВОЇ ХІРУРГІЇ	102	78	20	10	16	50	0	2
Тема 23. Травма черепа і головного мозку	10	8	2		2	6		
Тема 24. Травма хребта і спинного мозку	10	8	2		2	6		
Тема 25. Травма грудної клітки	18	14	4	2	4	8		
Тема 26. Травма живота	18	14	4	4	4	6		
Тема 27. Травма таза і тазових органів	12	10	2	2	2	6		
Тема 28. Травма кінцівок. Транспортна іммобілізація.	16	12	4	2		10		
Тема 29. Пошкодження магістральних судин	12	10	2		2	8		
ПМК 2	2	2						2
ВСЬОГО:	388	308	80	38	60	206		4
Педагогічна практика	30	30						
Іспит	2	2						2
ВСЬОГО:	420	340	80	38	60	206		6

Скорочення: ПКВ – під керівництвом викладача; СР – самостійна робота; Л – лекція; С – семінарське заняття; ПЗ – практичне заняття

Примітка: 1 кредит ЄКТС (ECTS) – 30 год.

КРЕДИТНИЙ МОДУЛЬ 1. ЗАГАЛЬНА ХІРУРГІЯ

Змістовний модуль 1.1. ХІРУРГІЯ ОРГАНІВ ЧЕРЕВНОЇ ПОРОЖНИНИ

Тема 1. Гострий холецистит

Гострий холецистит. Етіологія, патогенез, класифікація. Клінічне протікання ускладнених і неускладнених форм. Діагностика. Показання і обсяг відкритих оперативних втручань при гострому холециститі. Сучасні малоінвазивні методи оперативних втручань при гострому холециститі. Показання і протипоказання. Післяопераційні ускладнення, їх діагностика, профілактика і лікування.

Обтураційна жовтяниця, холангіт, емпієма жовчного міхура і паравезикальний інфільтрат і абсцес, як ускладнення гострого холециститу. Клінічна діагностика. Показання і вибір методу оперативного лікування на жовчному міхурі і поза печінкових жовчних протоках при цих ускладненнях. Показання до холедохотомії, холецистостомії при гострому холециститі. Методики дренування холедоху і холецистостомії.

Тема 2. Гострий панкреатит

Сучасні погляди на етіопатогенез гострого панкреатиту. Міжнародна класифікація. Клініка і діагностика. Ускладнення гострого панкреатиту. Тактика і методики консервативного лікування. Показання до хірургічного лікування. Вибір обсягу і характеру ранніх і пізніх оперативних втручань. Способи дренування черевної порожнини і сальникової сумки. Роль і місце малоінвазивних методів в діагностиці і лікуванні гострого панкреатиту. Види некрсеквестректомій. Багатоетапне хірургічне лікування. Післяопераційні ускладнення, їх діагностика, лікування і профілактика.

Післяопераційний панкреатит. Особливості клініки, діагностики, лікування і профілактика. Військово-лікарська експертиза при гострому панкреатиті і медична реабілітація.

Тема 3. Виразкова хвороба шлунку і 12-ти палої кишки

Виразкова хвороба шлунку та ДПК. Сучасні погляди на етіопатогенез та консервативні методи лікування. Класифікація. Показання і обґрунтування до хірургічних методів лікування виразкової хвороби. Види оперативних втручань на шлунку та 12-палої кишці: резекції шлунку, ваготомії, пілоро- і дуоденопластики. Показання до хірургічного лікування ускладненої виразки шлунку та 12-палої кишки. Особливості клініки, діагностики і хірургічного лікування хронічної виразки 12-палої кишки і шлунку. Загальні принципи післяопераційного лікування. Ранні ускладнення операцій на шлунку і дванадцятипалій кишці: неспроможність швів кукси дванадцятипалої кишки або анастомозу, кровотечі, анастомозити. Пізні ускладнення операцій на шлунку: пострезекційні та постваготомні синдроми. Організація санаторно-курортного лікування. Диспансерне спостереження за військовослужбовцями, що страждають виразковою хворобою шлунку і 12-ти палої кишки.

Тема 4. Шлунково-кишкові кровотечі. Пілородуоденальні виразкові стенози

Класифікація, принципи діагностики і лікування шлунково-кишкових кровотеч. Визначення тяжкості кровотеч.

Гострі гастродуоденальні кровотечі. Класифікація. Клініка. Ендоскопічна характеристика виразкових гастродуоденальних кровотеч. Роль діагностичної і лікувальної ендоскопії. Показання і вибір методів хірургічних втручань при гастродуоденальних кровотечах. Паліативні, умовно радикальні і радикальні види хірургічного лікування при виразкових гастродуоденальних кровотечах.

Кишкові кровотечі. Клініка, діагностика. Принципи консервативного і хірургічного лікування.

Пілородуоденальні стенози. Класифікація. Клініка. Діагностика. Загальні принципи консервативних і оперативних методів лікування. Показання до хірургічного лікування. Особливості передопераційної підготовки. Вибір методу хірургічного лікування в залежності від стадії захворювання. Військово-лікарська експертиза.

Тема 5. Гостра кишкова непрохідність

Етіологія, патогенез, класифікація, симптоматика. Морфологічні і патофізіологічні зміни при кишковій непрохідності. Клініка і методи діагностики різних видів механічної і динамічної кишкової непрохідності. Особливості клінічного перебігу obtураційної, странгуляційної і змішаних форм кишкової непрохідності. Динамічна кишкова непрохідність. Етіологія, патогенез, клініка. Показання до оперативного лікування і вибір методу операції при різних видах гострої кишкової непрохідності. Особливості передопераційної підготовки хворих при гострій кишковій непрохідності, хірургічне лікування, операційні доступи, особливості ревізії черевної порожнини, ознаки життєздатності кишки, особливості її резекції та декомпресії. Дренування черевної порожнини. Післяопераційне лікування. Післяопераційне ведення хворих.

Спайкова кишкова непрохідність як ускладнення спайкової хвороби черевної порожнини. Етіологія, патогенез, клініка і принципи лікування. Особливості інтраопераційного дренування шлунково-кишкового тракту. Післяопераційне ведення хворих. Ускладнення і наслідки. Військово-лікарська експертиза.

Тема 6. Рак шлунка

Рак шлунку. Шляхи розповсюдження. Класифікація. Клініка. Методи лікування при різних стадіях пухлини. Рак ободової кишки. Локалізація пухлини. Класифікація. Клініка. Діагностика. Методи хірургічного лікування пухлин ободової кишки. Комбіноване та комплексне лікування. Рак прямої кишки. Етіологія, патогенез, клініка, діагностика, методи лікування. Рак печінки. Етіологія. Патогенез. Класифікація. Клініка. Діагностика. Лікування. Рак підшлункової залози. Етіологія, патогенез, клініка, діагностика. Методи лікування. Прогноз. Результати лікування.

Змістовний модуль 1.2. ХІРУРГІЯ ОРГАНІВ ГРУДНОЇ КЛІТКИ

Тема 7. Полікістоз, гіпоплазія, доброякісні пухлини легень, стравоходу, межистіння. Дівертикули стравоходу. Кісти межистіння. Медіастенія

Етіологія, патогенез, клініка, особливості діагностики. Хірургічне лікування даних захворювань в умовах військового госпіталю. Військово-лікарська експертиза.

Пухлини межистіння. Загальні питання патології межистіння. Межі межистіння. Кісти і пухлини межистіння. Клініко-анатомічна систематизація пухлин межистіння. Гістологічна класифікація пухлин межистіння. Діагностика пухлин і кіст межистіння. Клінічні синдроми при міастенії.

Тема 8. Грижа стравоходного отвору діафрагми. Кардіоспазм

Етіологія, патогенез, клініка, особливості діагностики. Хірургічного лікування в умовах військового госпіталю. Військово-лікарська експертиза.

Показання і протипоказання до хірургічного лікування гриж діафрагми. Вибір хірургічного доступу - лапароскопія і лапаротомія, торакоскопія і торакотомія, комбіновані доступи

Операційні і післяопераційні ускладнення: профілактика, діагностика та лікування.

Тема 9. Плеврити, емпієма плеври

Етіологія, патогенез, клініка, особливості діагностики. Хірургічного лікування в умовах військового госпіталю.

Консервативне лікування емпієми. Плевральні пункції. Торакоцентез та дренування з активною аспірацією. Проточно-промивне ведення порожнини емпієми. Хірургічні методи лікування емпієми плеври.

Програми антибактеріальної терапії (принципи вибору антибіотиків, їх комбінації, дози та способу введення, роль місцевого лікування), імунотерапія. Інфузійно-трансфузійна терапія, дезінтоксикаційна терапія, методи детоксикації.

Тема 10. Бронхоектатична хвороба

Етіологія, патогенез, клініка, особливості діагностики. Хірургічне лікування в умовах військового госпіталю.

Клініка і діагностика захворювання, форми і види бронхоектазів, варіанти і стадії клінічного перебігу захворювання, односторонні і двосторонні форми, роль бронхоскопії, КТ, бронхографії, радіонуклідних методів в діагностиці захворювання, відмінності вроджених і набутих бронхоектазів.

Консервативне лікування. Санація верхніх дихальних шляхів, придаткових пазух носа і глотки. Постуральний дренаж. Методика і техніка аерозольної терапії, ультразвукові і компресорні інгалятори, схеми і комбінації лікарських препаратів для інгаляцій. Бронхоскопічна санація трахеобронхіального дерева. Ендотрахеальне і ендобронхіальне вливання антибактеріальних препаратів.

Змістовний модуль 1.3 СУДИННА ХІРУРГІЯ

Тема 11. Хронічна венозна недостатність

Первинне варикозне ураження вен нижніх кінцівок. Етіологія, діагностика, патогенез. Класифікація CEAP. Задачі оперативного лікування. Консервативне лікування варикозної хвороби нижніх кінцівок. Патогенез і клінічні прояви посттромботичної хвороби. Діагностика. Оперативні втручання, мета яких припинити патологічний рефлекс крові. Причини післяопераційних рецидивів.

Малоінвазивні сучасні методики лікування варикозної хвороби нижніх кінцівок.

Медична реабілітація, диспансеризація та військово-лікарська експертиза військовослужбовців після перенесених хронічних венозних захворювань та оперативних утручань на венах.

Тема 12. Облітеруючі захворювання артерій

Облітеруючий атеросклероз. Етіологія, патогенез, клініка, діагностика, лікування. Прогноз.

Облітеруючий ендартеріт. Етіологія, патогенез, клініка, діагностика. Лікування.

Облітеруючий тромбангіт. (Хвороба Бюргера). Етіологія, патогенез, клініка, діагностика, лікування.

Діабетичні ангіопатії нижніх кінцівок. Етіологія, клініка, діагностика, патогенез, лікування. Прогноз.

Медична реабілітація, диспансеризація та військово-лікарська експертиза військовослужбовців після перенесених гострих артеріальних захворювань та оперативних утручань на артеріях.

Тема 13. Флеботромбози та тромбоемболічні ускладнення

Тромбофлебіт поверхневих та глибоких вен нижніх кінцівок. Класифікація тромбофлебітів. Гострий тромбофлебіт поверхневих та глибоких вен. Диференційна діагностика гострих тромбофлебітів. Оперативне і консервативне лікування гострих тромбофлебітів.

Тромбопілефлебіт. Етіологія, патогенез, клініка, діагностика. Методи лікування. Прогноз.

Тромбоемболія легеневої артерії. Етіологія, патогенез, клініка, діагностика. Методи лікування. Прогноз.

Слонівість. Етіологія, патогенез. Методи лікування.

Медична реабілітація, диспансеризація та військово-лікарська експертиза військовослужбовців після перенесених гострих венозних захворювань та оперативних утручань на венах.

КРЕДИТНИЙ МОДУЛЬ 2. ГНІЙНІ ХІРУРГІЧНІ ЗАХВОРЮВАННЯ ЗМІСТОВНИЙ МОДУЛЬ 2.1 ЗАГАЛЬНА ГНІЙНА ІНФЕКЦІЯ

Тема 14. Гнійні захворювання заочеревинної клітковини

Етіологія, патогенез, клініка гнійних захворювань заочеревинної клітковини, основні збудники та їх якості. Клінічна класифікація. Особливості сучасної діагностики та диференційної діагностики гнійних захворювань заочеревинної клітковини. Вибір найбільш раціонального способу лікування хворих з гнійними захворюваннями заочеревинної клітковини. Методика консервативного лікування. Методи, показання та протипоказання до хірургічного лікування, особливості передопераційної підготовки та післяопераційного ведення хворих. Лікування хворих на етапах медичної евакуації. Застосування мінінвазивних методик в лікуванні хворих з гнійними захворюваннями заочеревинної клітковини. Військово-лікарська експертиза.

Тема 15. Перитоніт

Етіологія і патогенез. Класифікація. Місцевий перитоніт. відмежовані і невідмежовані форми місцевого перитоніту.

Абсцеси черевної порожнини. Етіологія, клініка, діагностика і лікування.

Гострий розлитий перитоніт. Етіологія, патогенез. Особливості порушення імунних механізмів і неспецифічних факторів захисту при розлитому перитоніті. Суть ендогенної інтоксикації. Клініка, діагностика і лікування. Основні принципи комплексного лікування розлитого перитоніту. Сучасний зміст і методика хірургічної допомоги при розлитому перитоніті. Особливості доопераційного і післяопераційного ведення хворих. Способи дренування черевної порожнини. Перітоніальний лаваж і діаліз. Лапаростомія, програмування релапоротомія.

Показання до лапаростомії і релапаротомії. Принципи хірургічного лікування перитоніту. Способи санації і дренування черевної порожнини. Післяопераційний перитоніт. Особливості клініки і діагностики.

Медична реабілітація і військово-лікарська експертиза.

ЗМІСТОВНИЙ МОДУЛЬ 2.2 РАНЬОВА ІНФЕКЦІЯ

Тема 16. Неклостридіальна анаеробна інфекція

Етіологія, патогенез, клініка неклостридіальної анаеробної інфекції, основні збудники та їх якості. Класифікація. Діагностика неклостридіальної анаеробної інфекції. Методи консервативного лікування. Особливості застосування антибактеріальних та протимікробних засобів. Методи хірургічного лікування. Військово-лікарська експертиза з приводу неклостридіальної анаеробної інфекції.

Тема 17. Анаеробна інфекція. Правець

Етіологія, патогенез, клініка анаеробної інфекції. Збудники та їх якості. Клінічна класифікація. Сучасні методи діагностики та диференціальної діагностики. Особливості перебігу анаеробної інфекції. Вибір найбільш раціонального способу лікування хворих з анаеробною інфекцією. Сучасні погляди на лікування різних форм анаеробної інфекції. Методи хірургічного лікування. Надання допомоги на етапах медичної евакуації. Методи профілактики. Військово-лікарська експертиза.

Етіологія, патогенез, клініка правця. Збудники та їх якості. Клінічна класифікація. Сучасні методи діагностики та диференціальної діагностики. Особливості перебігу правця, перші прояви. Вибір найбільш раціонального способу лікування хворих з правцем. Методи консервативного лікування. Методи хірургічного лікування. Надання допомоги на етапах медичної евакуації. Методи профілактики. Військово-лікарська експертиза.

КРЕДИТНИЙ МОДУЛЬ 3. ВОЄННО-ПОЛЬОВА ХІРУРГІЯ

ЗМІСТОВНИЙ МОДУЛЬ 3.1 ЗАГАЛЬНІ ПИТАННЯ ВОЄННО-ПОЛЬОВОЇ ХІРУРГІЇ

Тема 18. Організація і зміст хірургічної допомоги пораненим на війні

Визначення і зміст предмету воєнно-польової хірургії як навчальної дисципліни. Вклад видатних військових і вітчизняних хірургів у розвиток воєнно-польової хірургії. Етапи розвитку воєнно-польової хірургії. Основні визначення воєнно-польової хірургії. Особливості воєнно-польової хірургії в Україні. Характеристика санітарних втрат хірургічного профілю.

Зміст медичної допомоги пораненим на війні. Базовий рівень медичної допомоги. Перший рівень медичної допомоги. Другий рівень медичної (хірургічної) допомоги. Третій рівень медичної (спеціалізованої хірургічної) допомоги. Четвертий рівень медичної (спеціалізоване лікування) допомоги.

П'ятий рівень медичної допомоги.- медична реабілітація

Тема 19. Сучасна бойова хірургічна травма

Поняття бойової хірургічної травми. Структура бойової хірургічної травми. Класифікація бойової хірургічної травми. Балістична і морфологічна характеристика вогнепальної рани. Зони ранового каналу. Мікробне забруднення рани: первинне і вторинне. Мікрофлора рани і ранова інфекція.

Загальні принципи лікування бойової хірургічної травми. Первинна, повторна і вторинна хірургічна обробка рани. Визначення поняття. Сучасні погляди на зміст хірургічної обробки. Показання і протипоказання. Техніка первинної хірургічної обробки ран. Хірургічні шви. Умови для застосування різних видів швів, показання і протипоказання до їх накладання. Тактика контролю ушкоджень «damage control». Помилки, що припускаються при хірургічній обробці вогнепальних ран.

Тема 20. Травматичний шок

Загальні положення і визначення травматичного шоку. Фактори, що впливають на частоту і тяжкість травматичного шоку. Класифікація травматичного шоку. Термінальні стани. Достовірні ознаки клінічної і біологічної смерті.

Сучасні уявлення про етіологію і патогенез травматичного шоку. Основні патогенетичні фактори та їх залежність від локалізації поранення. Особливості клінічного перебігу травматичного шоку при травмах різної локалізації.

Клініка і Діагностика травматичного шоку. Критерії тяжкості травматичного шоку.

Профілактика і лікування травматичного шоку на базовому та першому рівнях медичної допомоги. Зміст допомоги.

Організація і проведення протишокової терапії на другому, третьому і четвертому рівнях медичної допомоги.

Тема 21. Кровотеча, крововтрата

Загальна характеристика кровотечі і гострої крововтрати. Класифікація кровотеч. Класифікація гострої крововтрати. Визначення величини крововтрати. Інфузійно-трансфузійна терапія. Загальні положення, тактика інфузійно-трансфузійної терапії.

Інфузійна терапія на першому рівні медичної допомоги. Інфузійно-трансфузійна терапія на другому та третьому рівнях медичної допомоги. Початкова інфузійно-трансфузійна терапія гострої крововтрати. Концепція малооб'ємної гіпертонічної інфузії.

Тема 22. Термічна травма

Загальні положення. Діагностика глибини і площі опіку. Визначення тяжкості опікової травми. Опік дихальних шляхів. Ураження електричним струмом. Особливості опіків, що викликані напалмом.

Клінічні прояви опікової травми (опікова хвороба). Опіковий шок. Клінічні ознаки опікового шоку. Лабораторні показники при опіковому шоку різної тяжкості. Гостра опікова токсемія. Опікова септикотоксемія. Період реконвалесценції.

Загальні принципи лікування опікової хвороби. Медична допомога на ЕМЕ. Особливості інфузійно-трансфузійної терапії в залежності від рівня

медичної допомоги. Критерії ефективності терапії. Сучасні принципи лікування опікових ран. Підготовка рани до пластичного закриття. Методи операційного відновлення втраченого шкірного покриву.

Загальні положення. Класифікація, клінічні ознаки холодової травми. Відмороження. Класифікація і клінічні періоди відморожень. Форми відмороження – траншейна стопа, контактні відмороження, імерсійна стопа. Замерзання. Фази замерзання.

Медична допомога на ЕМЕ. Базовий, перший і другий рівні надання медичної допомоги. Особливості надання медичної допомоги та інфузійної терапії в залежності від клінічних форм і періодів відморожень. Сучасні методи лікування відморожень. Профілактика холодової травми

ЗМІСТОВНИЙ МОДУЛЬ 3.2 СПЕЦІАЛЬНІ ПИТАННЯ ВОЄННО-ПОЛЬОВОЇ ХІРУРГІЇ

Тема 23. Травма черепа і головного мозку

Загальні положення. Класифікація і особливості патогенезу бойових травм черепа і головного мозку. Особливості патогенезу бойових черепно-мозкових травм. Клініка та діагностика бойових травм черепа та головного мозку. Струс головного мозку. Забій (контузія) головного мозку. Дифузне аксональне ушкодження. Здавлення (компресія) мозку. Види внутрішньочерепних гематом. Вогнепальні поранення черепу та головного мозку.

Оцінка тяжкості бойових пошкоджень черепа і головного мозку. Шкала ком Глазго.

Медична допомога на ЕМЕ. Сортування поранених з бойовою травмою черепа і головного мозку. Базовий рівень, перший рівень, і другий рівні медичної допомоги.

Третій рівень медичної допомоги. Хірургічна тактика при вогнепальних пораненнях черепа і головного мозку. Декомпресійна трепанація черепа. Хірургічна тактика при бойових невогнепальних черепно-мозкових травмах. Ускладнення бойових черепно-мозкових травм

Тема 24. Травма хребта і спинного мозку

Загальна характеристика, класифікація і особливості патогенезу бойових травм хребта і спинного мозку у воєнний та мирний час. Клініка та діагностика бойових травм хребта і спинного мозку. Струс спинного мозку. Забій спинного мозку. Компресія спинного мозку. Вогнепальні поранення хребта і спинного мозку. Оцінка тяжкості бойових травм хребта і спинного мозку.

Медична допомога на етапах медичної допомоги, сортування поранених з бойовою травмою хребта і спинного мозку: базовий рівень, перший рівень, другий рівень, третій рівень медичної допомоги. Ускладнення бойових спино-мозкових травм.

Хірургічна тактика при бойових травмах хребта і спинного мозку. Показання до операційного лікування. Зміст первинної хірургічної обробки при бойових травмах і пораненнях хребта і спинного мозку. Показання до стабілізації хребта. Хірургічна тактика при бойових невогнепальних травмах хребта і спинного мозку. Протипоказання до операційного лікування.

Паліативні операції при травмах хребта та спинного мозку. Нейрохірургічна тактика при поєднаних спино-мозкових травмах.

Тема 25. Травма грудної клітки

Загальна характеристика травм та поранень грудної клітки у мирний та воєнний час. Класифікація і особливості патогенезу бойових травм грудної клітки. Мінно-вибухова торакальна травма. Анатомо-фізіологічні особливості, що характеризують перебіг поранень грудей. Основні патогенетичні ланки дихально-циркуляторних розладів. Пневмоторакс і гемоторакс, класифікація, клініка і діагностика. Синдром напруженого пневмотораксу. Синдром внутрішньоплевральної кровотечі. Патолофізіологічні порушення при закритій травмі грудей. Закрита травма легенів і серця. Синдром тампонади серця. Синдром пошкодження легень. Синдром травматичної асфіксії. Симптомокомплекс переломів ребер без порушення і з порушенням каркасності грудей, з пошкодженням органів грудей. “Реберний клапан”, його різновиди. Синдром пошкодження грудино-реберного каркасу. Клініка і діагностика. Методи стабілізації каркасності грудної клітки. Сучасні методи боротьби з порушеннями гемодинаміки і дихання при закритій травмі грудей. Травма в бронежилеті. Неінвазійні методи діагностики травм та поранень грудної клітки: ультразвукове дослідження, рентгенографія, комп’ютерна томографія. Принципи досліджень та інтерпретація результатів. Оцінка тяжкості бойових пошкоджень і травм грудної клітки.

Тема 26. Травма живота

Загальна характеристика пошкоджень та поранень живота у мирний та воєнний час. Класифікація і особливості патогенезу бойових травм живота. Мінно-вибухова абдомінальна травма. Клініка та діагностика бойових ушкоджень живота. Неінвазійні методи діагностики травм та поранень живота та органів черевної порожнини: ультразвукове дослідження, комп’ютерна томографія. Принципи досліджень та інтерпретація результатів. Особливості клінічної картини при пораненнях і травмах різних органів живота (селезінки, печінки, підшлункової залози, дванадцятипалої кишки, товстої кишки). Оцінка тяжкості бойових пошкоджень і травм живота.

Медична допомога на етапах медичної допомоги, сортування поранених з травмою живота: базовий рівень, перший рівень, другий рівень, третій рівень, четвертий рівень медичної допомоги. Хірургічна тактика при вогнепальних пораненнях живота (особливості та відмінності при проникаючих та непроникаючих пораненнях). Зміст первинної хірургічної обробки при пораненнях і травмах живота.

Тема 27. Травма таза і тазових органів

Загальна характеристика пошкоджень та поранень таза і тазових органів у мирний та воєнний час. Класифікація і особливості патогенезу бойових травм таза і тазових органів. Мінно-вибухова травма таза і тазових органів. Клініка та діагностика бойових ушкоджень таза і тазових органів. Неінвазійні методи діагностики травм та поранень таза і тазових органів: ультразвукове дослідження, рентгенографія, комп’ютерна томографія. Принципи досліджень та інтерпретація результатів. Особливості клінічної картини при пораненнях і травмах різних органів таза і тазових органів (кістки таза, сечовий міхур,

сечоводи, уретра, пряма кишка, внутрішні та зовнішні чоловічі та жіночі статеві органи). Оцінка тяжкості бойових пошкоджень і травм таза і тазових органів.

Медична допомога на етапах медичної допомоги, сортування поранених з травмою таза і тазових органів: базовий рівень, перший рівень, другий рівень, третій рівень, четвертий рівень медичної допомоги. Хірургічна тактика при вогнепальних пораненнях ділянки таза (особливості та відмінності при проникаючих та непроникаючих пораненнях). Зміст первинної хірургічної обробки при пораненнях і травмах таза і тазових органів.

Тема 28. Травма кінцівок. Транспортна іммобілізація

Загальна характеристика пошкоджень та поранень кінцівок у мирний та воєнний час. Поняття про травматизм. Військовий травматизм мирного часу, його характеристика. Основні причини і обставини травм, медичні аспекти профілактики травматизму. Вимоги головних керівних документів по профілактиці травматизму і нещасних випадків. Класифікація і особливості патогенезу бойових травм кінцівок. Мінно-вибухова травма кінцівок. Клініка та діагностика бойових ушкоджень кінцівок. Методи діагностики травм та поранень кінцівок: рентгенологічне, ультразвукове дослідження, комп'ютерна томографія, магнітно-резонансна томографія. Принципи досліджень та інтерпретація результатів, протипоказання до виконання магнітно-резонансної томографії. Особливості клінічної картини при пораненнях і травмах кінцівок в залежності від структури та локалізації (покривні та м'які тканини, довгі трубчасті кістки, суглоби, кістки китиці та стопи). Оцінка тяжкості бойових пошкоджень і травм кінцівок.

Медична допомога на етапах медичної допомоги, сортування поранених з травмою кінцівок: базовий рівень, перший рівень, другий рівень, третій рівень, четвертий рівень медичної допомоги. Значення транспортної іммобілізації в профілактиці травматичного шоку, вторинного пошкодження тканин, кровотечі і інфекційних ускладнень. Показання і протипоказання, правила проведення транспортної іммобілізації. Підручні і табельні засоби транспортної іммобілізації на етапах медичної евакуації. Методика накладання шин Дітерікса, драбинних шин на плече, передпліччя та гомілку. Іммобілізація хребта і кісток тазу.

Тема 29. Пошкодження магістральних судин

Загальна характеристика пошкоджень та поранень магістральних судин у мирний та воєнний час. Класифікація і особливості патогенезу бойових пошкоджень та поранень магістральних судин. Мінно-вибухова травма з пошкодженням магістральних судин. Клініка та діагностика бойових пошкоджень та поранень магістральних судин. Гостра артеріальна ішемія кінцівок. Гостра венозна недостатність кінцівок. Методи діагностики пошкоджень та поранень магістральних судин: ультразвукове дослідження, комп'ютерна томографія, магнітно-резонансна томографія, ангіографія. Принципи досліджень та інтерпретація результатів. Особливості клінічної картини при пораненнях і травмах магістральних судин в залежності від локалізації (черевна чи грудна порожнина, шия, таз, проксимальні та дистальні сегменти кінцівок). Оцінка тяжкості бойових пошкоджень та поранень магістральних судин.

Хірургічна тактика при бойових невогнепальних травмах магістральних судин. Безпосередні та віддалені ускладнення бойових травм магістральних судин. Контрактура Фолькмана. Принципи «damage control» при лікуванні травм та поранень магістральних судин. Обсяг спеціалізованої та високоспеціалізованої ангіологічної допомоги. Медична реабілітація після бойових травм магістральних судин. Критерії ефективності лікування та реабілітації та очікувані результати лікування після поранень і травм магістральних судин.

5. ІНФОРМАЦІЙНО-МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

1. AJMedP-2. Allied joint medical doctrine for medical evacuation. – 2011. – 54 p.
2. AJMedP-3. Allied joint medical doctrine for medical intelligence. – 2015. – 24 p.
3. AJMedP-4. Allied joint medical force health protection doctrine. – 2011. – 42 p.
4. AJMedP-5. Edition A Version 1, Medical communications and information systems (MedCIS). – 2013. – 46 p.
5. AJMedP-6. Edition A, Version 1, Allied joint civil-military medical interface doctrine. – 2015. – 96 p.
6. AJMedP-7. Edition A, Version 1, Allied Joint Medical Doctrine for Support to chemical, biological, radiological, and nuclear (CBRN) Defensive Operations. – 2015. – 62 p.
7. AJMedP-1. Allied joint medical planning doctrine. – 2011. – 90 p.
8. AJP-4.10, Edition B, Version 1, Allied joint doctrine for medical support. – 2015. – 146 p.
9. AMedP-1.10, Edition A, Version 1, Medical aspects in the management of a major incident/mass casualty situation. – 2015. – 30 p.
10. AMedP-1.6, Edition A, Version 1. Medical evaluation manual. – 2016. – 143 p.
11. AMedP-1.7, Edition A, Version 1. Capability matrix. – 2016. – 22 p.
12. AMedP-1.8, Edition A, Version 1. Skills matrix. – 2016. – 88 p.
13. AMedP-13(A) - NATO glossary of medical terms and definitions. – 2013. – 113 p.
14. AMedP-24. Emergency medical care in the operational environment. – 2011. – 378 p.
15. AMedP-8.1 Edition A Version 1, Documentation relative to initial medical treatment and evacuation. – 2013. – 18 p.
16. Analyzing the US military's casualties in Iraq and Afghanistan. Tariq M. Ashraf, 2008. – 24 p.
17. Army Tactics, Techniques, and Procedures No. 4-02 (ATTP 4-02) Army Health System. – 2011. – 124 p.
18. ATP 4-02.5. Casualty care // Headquarters Department of the Army Washington, DC, 2012. – 152 p.
19. Busse R. Системы социального медицинского страхования в Западной Европе / R. Busse, R. B. Saltman, H. Dubois // Главный врач. – 2008. – № 8. – С. 42-58.
20. Busse, R. Системы социального медицинского страхования в Западной Европе / R. Busse, R. Saltman, H. Dubois // Главный врач. – 2008. – № 9. – С. 61-72.
21. Capability-related medical support planning. – Belgium: Supreme Headquarters Allied Powers Europe, 1993. – 24 p.
22. Chesser S.G. Afghanistan casualties: military forces and civilians / S.G. Chesser // Information Research Specialist. – 2012. – 8 p.

23. Combat casualty care lessons learned from OEF and OIF / E. Savitsky, C.B. Eastridge [et al.] – Fort Detrik Borden Institute, 2012. – 566 p.
24. Combat lifesaver course: student self-study interschool. Subcourse 0871. Edition C. / U.S. Army Medical Department Center and Scholl Fort Sam Houston, Texas. – 212 p.
25. Emergency war surgery fourth United States Revision. – Borden Institute US Army Medical Department Center and School. – 2013. – 426 p.
26. Evacuation in the field subcourse MD0001 EDITION 200 // U.S. Army medical department center and school Fort Sam Houston, Texas. – 190 p.
27. FM 4-02.10. Theater hospitalization. – Headquarters, Department of the Army, 2000. – 204 p.
28. FMI 3-90.6. Heavy brigade combat team. – Headquarters, Department of the Army, 2005. – 560 p.
29. Gary W. Cooke. Stryker Infantry Carrier Vehicle // сайт Gary's Combat Vehicle Reference Guide 2009 [Електронний ресурс] – Режим доступу <http://www.inetres.com/gp/military/cv/inf/M1126.html>.
30. Hunnicutt R.P. Bradley. A History of American Fighting and Support Vehicles / R.P. Hunnicutt // Новато, Калифорния: Presidio Press, 1999. – 472 с.
31. Joint medical doctrine. Joint Doctrine Publication 4-03 (JDP 4-03). – 2011. – 103 p.
32. Joint warfare publication 4-00. Logistics for joint operations. – 2003. – P. 126.
33. Leland A. American war and military operations casualties: lists and statistics / A. Leland // Information Research Specialist. – 2010. – № 1. – 18 p.
34. Medical evacuation policies in NATO (Allied joint doctrine for medical evacuation). Ingo Hartenstein Elbingerstr. 2 D-41844 Wegberg. – RTO-MP-HFM-157 – 6 p.
35. Medical evacuation. FM 4-02.2 Headquarters Department of the Army Washington, DC, 2007. – 204 p.
36. NATO medical support principles and policies // NATO Publication, Dec. 2013. – 29 p.
37. Planning for health service support: FM 8-55.– Washington: HQ, Department of the Army, 1994. – 213 p.
38. Ranger Medic Handbook. Edition for 75th Ranger Regiment // US Army Special Operations Command. - 2007. – 154 p.
39. Saltman R.B. Системы социального медицинского страхования в Европе. Глава 9. Контрактные отношения и оплата услуг поставщиков медицинских услуг в системах социального медицинского страхования/ R. B. Saltman, R. Busse, J. Figueras // Глав. врач. – 2009. – № 5. – С. 74-79.
40. Tactical Combat Casualty Care. Observations, Insights and Lessons. Handbook. – № 13-21, 2013. – 102 p.
41. The Military Balance / The international institute for strategic studies, 2013. – P. 572.
42. War surgery in Afghanistan and Iraq. A series of cases: 2003-2007 (Textbooks of Military Medicine) / S.C. Nessen, D.E. Lounsbury, S.P. Hetzn et al. – Walter Reed Army Center Borden Institute, 2008. – 400 p.
43. Арбітражний процесуальний кодекс України. (Розділи I, II, III, VIII).
44. Бадюк М.І. Проблеми упровадження системи якості медичної допомоги у закладах охорони здоров'я Міністерства оборони України / М.І. Бадюк, О.О. Микита // Військова медицина України. – К., 2015. – N 1. – С. 5-10.
45. Бадюк М.І., Солярик В.В., Бадюк Л.М. Окремі питання управління повсякденною діяльністю медичної служби: Навчальний посібник. – К.: УВМА, 2013.

– 100 с.

46. Бадюк М.І., Солярик В.В., Бадюк Л.М., Ковида Д.В. Окремі питання економіки охорони здоров'я: Навчальний посібник. – К.: УВМА, 2014. – 104 с.

47. Бадюк М.І., Солярик В.В., Токарчук В.П., Заяц О.І. Організація бойової підготовки медичних підрозділів, частин та закладів Збройних Сил України: Навчальний посібник. – К.: УВМА, 2005. – 139 с.

48. Баєва О. Концептуальні засади підготовки менеджерів для галузі охорони здоров'я / О. Баєва // Вісн. Хмельницького нац. ун-ту. – 2005. – № 4. – Ч.2. – Т.3. – С. 21–25.

49. Баєва О.В. Менеджмент організацій: медичний та фармацевтичний менеджмент: навчальний посібник/ Баєва О. В. – К.: ВД «Персонал», 2009. – 336 с.

50. Баєва О.В. Менеджмент у галузі охорони здоров'я: навчальний посібник. / Баєва О.В. – К.: Центр учбової літератури, 2008. – 640 с.

51. Бараш Ю.Н. Сучасні тенденції реформування сухопутних військ США та Німеччини – досвід для України / Ю.Н. Бараш // Стратегічні пріоритети. – 2007. – № 3(4). – С. 15-21.

52. Бардов В.Г., Бадюк М.І., Омельчук С.Т., Котуза А.С. та ін.. Медичний контроль (санітарний нагляд) за умовами життєдіяльності особового складу: Навчальний посібник. – К.: УВМА, 2006. – 70 с.

53. Богомаз В.М Оцінка якості медичної допомоги в системі добровільного медичного страхування / В.М Богомаз // Главный врач. – 2007. – № 1. – С. 77-78.

54. Боровко И.Р. Изменение принципов оказания медицинской помощи и эвакуации пострадавших в условиях современных войн и вооруженных конфликтов / И.Р. Боровко, С.Н. Шнитко // Военная медицина. – №3. – 2011. – С. 5-7.

55. Верба А.В. Роль і місце військової медицини в єдиному медичному просторі України / А.В. Верба // Україна. Здоров'я нації: журнал. – К., 2015. – № 3. – С. 19-21.

56. Военно-полевая хирургия: работа хирургов в условиях ограниченности ресурсов во время вооруженных конфликтов и других ситуаций насилия. Том 2. / К. Жианну, М. Балдан, А Молде. – М.: МККК, 2013. – 679 с.

57. Вороненко Ю.В. Соціальна медицина та організація охорони здоров'я / під заг. ред. Вороненка Ю.В, Москаленка В.Ф. – Тернопіль: Укрмедкнига, 2000. – 680 с.

58. Голяченко О.М., Сердюк А.М., Приходський О.О. Соціальна медицина, організація та економіка охорони здоров'я. Тернопіль – Київ – Вінниця. 1997 – 328 с.

59. Горачук В.В. Управління якістю медичної допомоги в закладі охорони здоров'я. – Національна медична академія післядипломної освіти імені П.Л. Шупика. – Вінниця: ПП Балюк І.Б., 2012 – 212 с.

60. Громовик Б.П. Менеджмент і маркетинг у фармації./ Громовик Б.П., Гасюк Г.Д., Левицька О.Р.– К.: Медицина, 2008. – 750 с.

61. Деякі питання безперервного професійного розвитку лікарів. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://moz.gov.ua/article/ministry-mandates/nakaz-moz-ukraini-vid-22022019--446-dejaki-pitannja-bezperernogo-profesijnogo-rozvitku-likariv>. (Нормативний документ МОЗ України. Наказ від 22.02.2019 р. № 446).

62. Доктрина Союзного Командування Європи № 85-8 «Принципи, політика та параметри планування медичного забезпечення Союзного Командування Європи» від 26 жовтня 1993 р. – 100 с.

63. Доктрина Тылового обеспечения объединенных вооруженных сил НАТО. Глава 11. Медицинское обеспечения. – 2007. – С. 157-166.

64. Донабедиан А. Качество медицинской помощи: как оно может быть оценено? / А. Донабедиан // Качество медицинской помощи. Теория, практика, эволюция; Под ред. Н.О. Гредем. – 1996. – 241 с.
65. Егоршин А.П. Управление персоналом. – 2-е изд. – Н. Новгород: НИМБ. 1999. – 624 с.
66. Журавель В.И. Основы менеджмента в системе здравоохранения. - К., 1994. – 336 с.
67. Закон України "Про захист прав пацієнтів" // Главный врач. – 2008. – № 2. – С. 53-63.
68. Закон України від 20.12.91 р. № 2012-XII „Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей“ (в редакції від 17.09.2020)..
69. Закон України від 25.03.92 р. № 2233-XII „Про військовий обов'язок і військову службу“ (в редакції від 05.11.2020).
70. Закон України № 1647 Про правовий режим воєнного стану (06.04.2000).
71. Закон України від 06.12.91 р. № 1934-XII „Про Збройні Сили України“ (в редакції від 17.09.2020).
72. Закон України від 06.12.91 р. № 1933-XII „Про оборону України“ (в редакції від 17.09.2020).
73. Закон України від 21.10.93 р. № 3543-XII „Про мобілізаційну підготовку та мобілізаційов (редакції від 25.09.2019).
74. Закон України № 3855 Про державну таємницю (21.01.94).
75. Закон України № 548 Про Статут внутрішньої служби Збройних Сил України (24.03.99)
76. Закон України № 549 Про Стройовий статут Збройних Сил України (24.03.99)
77. Закон України № 550 Про Статут гарнізонної та вартової служб Збройних Сил України (24.03.99)
78. Закон України № 551 Про Дисциплінарний статут Збройних Сил України (24.03.99).
79. Закон України від 05.10.2000 р. №2017-III «Про державні соціальні стандарти та державні соціальні гарантії».
80. Закон України від 1 липня 1993 року №3356-XII “Про колективні договори і угоди”.
81. Закон України від 16 квітня 1991 року №959-XII „Про зовнішньоекономічну діяльність“.
82. Закон України від 21 вересня 1999 року №1075-XIV. “Про правовий режим майна у Збройних Силах України”.
83. Закон України від 21 вересня 1999 року №1076-XIV “Про господарську діяльність у Збройних Силах України”.
84. Закон України від 22 лютого 2000 року №1490 „Про закупівлю товарів, робіт і послуг за державні кошти“.
85. Закон України від 23 вересня 1994 року №185/94-ВР „Про порядок здійснення розрахунків в іноземній валюті“.
86. Закон України від 26 червня 1997 року №400/97-ВР „Про збір на обов'язкове державне пенсійне страхування“.
87. Закон України від 3 квітня 1997 року №168/97-ВР “Про податок на додану вартість” (зі змінами та доповненнями станом на 7 березня 2002 року №3118-III).
88. Закон України від 5 листопада 1991 року №1788-XII „Про пенсійне забезпечення“.

89. Законах України 1 червня 2000 року №1775-III „Про ліцензування певних видів господарської діяльності“.
90. Законодавчі ініціативи у сфері запровадження системи загальнообов'язкового соціального медичного страхування в Україні // Главный врач. – 2008. – №1. – С. 34-39.
91. Збірник вказівок Головного фінансового управління Міністерства оборони України від 20 червня 2000 року №9 “Про введення в дію Інструкції про тимчасовий порядок фінансового планування, фінансування, витрачання та використання коштів за кошторисом Міністерства оборони України”.
92. ИСО 9000-2000. Системы менеджмента качества. Основные положения и словарь (взамен ИСО 9000:1993 и ИСО 8402:1994). – 40 с.
93. Керівництво з медичного забезпечення Збройних Сил України / за ред. Андронатія В.Б., Клівенка Ю.Ф. – К. : НДІ ПВМ УВМА, 2016 – 512 с.
94. Кибанов А.Я. Основы управления персоналом: Учебник. – М.: ИНФА, 2002.
95. Кіча Д.І., Фоміна А.В. Основи економіки та фінансування охорони здоров'я, 2005.
96. Кодекс законів про працю України. Статті 1-20, 221-241.
97. Кодекс України „Про адміністративні правопорушення“ від 7 грудня 1984 року №8073-X (в редакції від 05.12.2009).
98. Конвенция о запрещении или ограничении применения конкретных видов обычного оружия, которые могут считаться наносящими чрезмерные повреждения или имеющими неизбирательное действие / United Nations – Treaty Series. – 1983. – Vol. 1342, I-22495. – 195 с.
99. Конституція України. Прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 року .К: Преса України, 1997 – 80 с.
100. Концепція до 2020 р. Організація контролю якості медичної допомоги в закладах охорони здоров'я: методичні рекомендації / Нац. мед. акад. після диплом. освіти ім. П.Л. Шупика, Укр. центр наук. мед. інформації та патент.-ліценз. роботи; уклад.: Ю.В. Вороненко [та ін.]. – Київ, 2014. – 43 с.
101. Корнюшко И.Г. Анализ использования полевых медицинских формирований в армиях стран НАТО и Вооруженных Силах Российской Федерации / И.Г. Корнюшко, С.В. Яковлев, Н.В. Мурашев др. // Военно-медицинский журнал. – 2011. – №12. – С. 4-13.
102. Корнюшко И.Г. Организация медицинского обеспечения вооруженных сил США / И.Г. Корнюшко, С.В. Яковлев, М.Р. Булатов и др. // Военно-медицинский журнал. – 2012. – №5. – С. 13-18.
103. Котуза А.С. Військово-медичний облік та звітність. Основи статистичного аналізу роботи та оцінка медичної служби військової частини (з'єднання) і військового госпіталю на мирний час: Навчальний посібник. – К.: УВМА, 2009. – 228 с.
104. Котуза А.С. Планування діяльності медичної служби Збройних Сил України: Монографія. – 2006. – 244 с.
105. Котуза А.С., Омельчук С.Т. Організаційні та методологічні основи управління системою військової охорони здоров'я на засадах ризик-орієнтованого підходу: Монографія. – 2005. – 228 с.
106. Кошечев А.Г. Хирургическая тактика «Damage control» при лечении тяжелых боевых ранений и травм / А.Г. Кошечев, А.А. Завражнов, П.Г. Алисов и др. // Военно-медицинский журнал. – 2001. – № 10. – С. 27-31.
107. Кранов А. Индивидуальная медицинская экипировка военнослужащих и

- комплектно-табельное оснащение подразделений Сухопутных войск США / А. Кранов // Зарубежное военное обозрение. – 2012. – №2. – С.51-57.
108. Кранов А. Оснащение полевых лечебных учреждений вооруженных сил США / А. Кранов // Зарубежное военное обозрение. – 2010. – № 3. – С.35-40.
109. Критерії (умови) державної акредитації лікувально-профілактичних закладів. – К.; 2007. – 142 с.
110. Крушельницька О.В. Управління персоналом: навчальний посібник. / Крушельницька О.В., Мельничук Д.П. – К.: «Кондор». – 2003.
111. Кузьмін .Є., Мельник О.Г. Основи менеджменту: Підручник. Вид. 2-ге, випр., доп. - К.: Академвидав, 2007. - 464 с.
112. Медичні стандарти первинної і вторинної медичної допомоги населенню / Заг. ред. Г. Росс, О.М. Новічкова, А.В. Степаненко, Д.В. Варивончик / NICARE. – К., 2006. – 238 с.
113. Менеджмент в охороні здоров'я. Управління організаціями у сфері охорони здоров'я : конспекти лекцій для слухачів спеціальності 8.15010006 “Державне управління у сфері охорони здоров'я ”галузі знань 1501 “Державне управління” / авт. кол. : Я. Ф. Радиш, Н. О. Васюк, Л. А. Мельник. –К. : НАДУ, 2015. – 92 с.
114. Мескон М.Х., Альберт М., Хедоури Ф. Основы менеджмента / Перевод с англ. – М.: Дело, 1992. – 572 с.
115. Москаленко В.Ф. Збереження та зміцнення професійного здоров'я військовослужбовців Збройних Сил України / В. Ф. Москаленко, О. Г. Шекера // Главный врач. – 2008. – № 11. – С. 81-82.
116. Нагорна А.М. Проблема якості в охороні здоров'я: Монографія / А.М. Нагорна, А.В. Степаненко, А.М. Морозов. – «Абетка-НОВА». – 2002 р. – 384 с.
117. Наказ Державного комітету України з питань регуляторної політики та підприємництва та Міністерством охорони здоров'я України № 38/63 від 16 лютого 2001 р. (зі змінами) «Ліцензійні умови провадження господарської діяльності з медичної практики».
118. Наказ Міністерства охорони здоров'я № 174 від 05.06.97 Про затвердження Положення про клінічний лікувально-профілактичний заклад охорони здоров'я.
119. Наказ Міністерства охорони здоров'я № 239 від 01.08.96 Про затвердження державних санітарних правил та норм.
120. Наказ Міністерства охорони здоров'я № 274 від 04.09.96 Про затвердження схем посадових окладів (ставок заробітної плати) працівників закладів охорони здоров'я та соціального захисту населення.
121. Наказ Міністерства охорони здоров'я № 359 від 19.12.97 Номенклатура лікарських спеціальностей.
122. Наказ Міністерства охорони здоров'я № 359 від 19.12.97 Про подальше удосконалення атестації лікарів.
123. Наказ Міністерства охорони здоров'я № 78 від 18.04.2000 Про затвердження Положення про державну санітарно-епідеміологічну службу Міністерства охорони здоров'я України.
124. Наказ Міністерства охорони здоров'я України від 08.04.2009 № 230 "Про затвердження Положення про Ліцензійну комісію МОЗ України".
125. Наказ Міністерства охорони здоров'я України від 09.02.2008 № 65 "Про затвердження стандартів надання адміністративних послуг в Міністерстві охорони здоров'я України".

126. Наказ Міністерства охорони здоров'я України від 14.03.2011 № 142 "Про вдосконалення державної акредитації закладів охорони здоров'я".
127. Наказ Міністерства праці України від 28 червня 1993 року №43 "Про затвердження Положення про умови роботи за сумісництвом працівників державних підприємств, установ і організацій".
128. Наказ Міністра оборони України № 300 від 16.07.97 Про затвердження Положення про військово (корабельне) господарство Збройних Сил України (22.12.97).
129. Наказ Міністра оборони України № 9 від 17.01.2000 Про затвердження Інструкції про порядок відшкодування військовослужбовцям Збройних Сил витрат на службові відрядження в межах України.
130. Наказ МО України від 22.02.2016 № 95 «Про затвердження Концепції підготовки Збройних Сил України».
131. Наказ Міністра оборони України від 06.07.14 № 508 “Про затвердження Положення про організацію медичного забезпечення військовослужбовців Збройних Сил України, які залучаються до участі в міжнародних операціях з підтримання миру і безпеки”.
132. Наказ Міністра оборони України від 06.11.06 № 645 введено в дію “Керівництво з диспансеризації військовослужбовців Збройних Сил України”.
133. Наказ Міністра оборони України від 10.05.07 № 235 “Про затвердження Положення про організацію та здійснення медичного забезпечення Збройних Сил України за територіальним принципом”.
134. Наказ Міністра оборони України від 12.01.00 № 8 “Про заходи щодо попередження заносу та розповсюдження грипу і гострих респіраторних вірусних інфекцій серед особового складу Збройних Сил України”.
135. Наказ Міністра оборони України від 14.02.06 № 81 “Про затвердження Інструкції про проведення обов’язкового попереднього та періодичних оглядів у Міністерстві оборони України та Збройних Силах України”.
136. Наказ Міністра оборони України від 14.08.2008 № 402 „Про затвердження Положення про військово-лікарську експертизу та медичний огляд у Збройних Силах України“.
137. Наказ Міністра оборони України від 14.09.07 № 531 “Про затвердження Інструкції з організації та надання невідкладної медичної допомоги у Збройних Силах України”.
138. Наказ Міністра оборони України від 17 жовтня 2000 року №409 „Про затвердження Положення про умови та порядок виплати працівникам Збройних Сил України надбавки за вислугу років“.
139. Наказ Міністра оборони України від 20.02.08 № 59 “Про затвердження Положення про військово-медичні клінічні центри Збройних Сил України”.
140. Наказ Міністра оборони України від 24.12.10 № 690 “Про затвердження Тимчасового керівництва з обліку військового майна у Збройних Силах України”.
141. Наказ Міністра оборони України від 27 серпня 2001 року №293 „Про впорядкування умов оплати праці працівників військово-медичних закладів (підрозділів) Збройних Сил України“.
142. Наказ Міністра охорони здоров'я України від 11.09 2000 р. № 214 “Про затвердження плану поетапного переходу до організації первинної медико-санітарної допомоги на засадах сімейної медицини”.
143. Наказ Міністра фінансів України від 27 грудня 2001 року №604 “Про бюджетну класифікацію та її запровадження”.

144. Наказ МОЗ України від 24 лютого 2010 року N 163 «Про управління якістю медичної допомоги»
145. Наказ МО України від 29.05. 13 р. № 352 «Про затвердження Тимчасової інструкції про порядок організації і проведення перевірок та оцінювання набуття оперативних (бойових) спроможностей у ЗС України».
146. Наказ начальника ГВМУ МО України № 81 від 13.10.98 Про введення в дію Програми командирської (професійної) підготовки офіцерського складу військово-медичних частин та установ ЗС України.
147. Наказ Начальника Генерального штабу Збройних Сил України від 16.09.13 № 200 “Про затвердження Інструкції з діловодства в Збройних Силах України”.
148. Новічкова О. Посібник для розробників клінічних рекомендацій/медичних стандартів (скорочений варіант) / О. Новічкова, Г. Росс, А. Степаненко. – 2007. – 71с.
149. Общепрактическая и семейная медицина. Под ред. Михаэля М., Кохина. 1997, Минск. Беларусь. – 618 с.
150. Державна політика та економіка охорони здоров'я в Україні. Практикум. / М. Белінська, В. Григорович, Л. Жаліло та інші. За заг. ред. І. Розпутенка, І. Солоненка. – К.: Вид – во “К.І.С.” 2002. – 216 с.
151. Організація контролю якості медичної допомоги в закладах охорони здоров'я: методичні рекомендації / Ю.В. Вороненко, Н.Г. Гойда, О.З. Децик та ін. – К., 2014 р. – 42 с.
152. Організація медичного забезпечення збройних сил європейських держав: навч. посіб. з курсу інозем. мед. Термінології / [М.І. Бадюк, О.В. Рудинський, В.В. Солярик та ін.] – К.: СПД Чалчинська Н.В., 2014. – 104 с.
153. Організація медичного забезпечення збройних сил країн НАТО: Навчальний посібник / О.О. Сохін, О.В. Ричка, О.Ю. Булах та ін.; За ред. В.Д. Юрченка, В.В. Вороненка. – К., 2006. – 368 с.
154. Основи законодавства України про охорону здоров'я (1993) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=2812-12>. – Назва з екрану. – (Закон України).
155. Осовська Г. В. Менеджмент організацій: підручник. / Осовська Г.В., Осовський О. А. – К.: Кондор, 2009. – 680 с.
156. Підгорна Л.М. Аналітичний огляд систем охорони здоров'я в різних країнах світу // Главный врач. – 2008. – №1. – С. 40-44.
157. Поживілова О. В. Науковий супровід реформування системи охорони здоров'я України: стан і тенденції розвитку [Текст] : монографія / О.В. Поживілова. – К. : ДКС-Центр, 2012. – 271 с.
158. Порядок контролю якості медичної допомоги [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z1996-12>. – Назва з екрану. – (Нормативний документ Міністерства охорони здоров'я України. Наказ від 28.09.2012 № 752).
159. Організація медичного забезпечення військ: Підруч. для студ. вищ. мед. закл. освіти України III-IV рівнів акредитації / За ред. професора Бадюка М.І. – К.: “МП Леся”, 2013. – 430 с.
160. Організація медичного забезпечення механізованої бригади в обороні: навчальний посібник / Бадюк М.І., Солярик В.В., Савицький В.Л. та ін. – К.: МП Леся, 2018. – 108 с.
161. Організація медичного забезпечення механізованої бригади в наступальному бою: Навчальний посібник / Бадюк М.І., Солярик В.В., Шугалій Є.П. та ін. – К.: “МП Леся” ,2018. –141с.

162. Постанова Кабінету Міністрів України № 1138 від 17 вересня 1996 р. Про затвердження переліку платних послуг, які надаються в державних закладах охорони здоров'я та вищих медичних закладах освіти.

163. Постанова Кабінету Міністрів України № 765 від 15 липня 1997 р «Про затвердження Порядку державної акредитації закладу охорони здоров'я» (зі змінами). [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/765-97-%D0%BF>. – Назва з екрану. – (Закон України).

164. Постанова Кабінету Міністрів України № 819 Про взаємодію медичних служб Збройних Сил та інших військових формувань із державною системою охорони здоров'я і про створення загальнодержавної системи екстремальної медицини (16.10.95).

165. Планування медичного забезпечення механізованого батальйону в умовах ведення оборонного бою / Бадюк М.І., Солярик В.В., Ковида Д.В., Козачок В.Ю., Середя І.К., Микита О.О., Бірюк І.Г. – К.: “МП Леся”, 2016. –96 с.

166. Постанова Кабінету Міністрів України від 17 травня 2002 року № 659 „Про затвердження переліку груп власних надходжень бюджетних установ, вимог щодо їх утворення та напрямів використання“.

167. Постанова Кабінету Міністрів України від 20 червня 2000 р. № 989 “Про комплексні заходи щодо впровадження сімейної медицини в систему охорони здоров'я”.

168. Постанова Кабінету Міністрів України від 27 серпня 1995 року №690 „Загальні положення про юридичну службу міністерства, іншого центрального органу державної виконавчої влади, державного підприємства, установи, організації“.

169. Екстрена медична допомога військовослужбовцям на догоспітальному етапі в умовах збройних конфліктів: Навчальний посібник. / Бадюк М.І., Ковида Д.В., Микита О.О., Козачок В.Ю., Середя І.К., Швець А.В.; За редакцією професора Бадюка М.І. – К.: СПД Чалчинська Н.В., 2018. – 204 с.

170. Постанова Кабінету Міністрів України та Національного банку України від 31 серпня 1996 року №1033 „Про заходи щодо залучення додаткових надходжень до бюджету та підвищення ефективності витрачання бюджетних коштів для забезпечення фінансування“.

171. Постанова Ради Міністрів СРСР від 4 грудня 1981 року. №1145 „Про порядок і умови суміщення професій (посад)“ (у редакції. Постанов Ради Міністрів СРСР від 19.02.87р. №222, від 01.12.87р. №1367, від 05.02.88р. №153, від 31.05.88р. №689, від 17.08.89р. №657).

172. Правові аспекти надання платних медичних послуг в Україні / І.В. Яковенко та ін. // Главный врач. – 2008. – № 10. – С. 78-79.

173. Про внесення змін до наказу МОЗ України від 14 березня 2011 року № 142 "Про вдосконалення державної акредитації закладів охорони здоров'я". [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0031-14>. – Назва з екрану. – (Наказ МОЗ України від 20.12.2013 № 1116).

174. Про внесення змін до Основ законодавства України про охорону здоров'я щодо удосконалення надання медичної допомоги/ [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/3611-17>. – Назва з екрану. – (Закон України від 7 липня 2011 року N 3611-VI).

175. Про державні соціальні стандарти та державні соціальні гарантії. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2017-14>. – Назва з екрану. – (Закон України від 05.10.2000 р. №2017-III).

176. Про затвердження Галузевої програми стандартизації медичної допомоги на період до 2020 року. [Електронний ресурс]. – Режим доступу:

<https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/ru/v0597282-11>. – Назва з екрану. – (Наказ МОЗ України від 16.09.2011 р. № 597).

177. Про затвердження Галузевої програми стандартизації медичної допомоги на період до 2020 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.moz.gov.ua/ua/portal/dn_20110916_597.html. – Назва з екрану. – (Нормативний документ МОЗ України. Наказ від 16.09.2011 р. № 597).

178. Про затвердження Концепції управління якістю медичної допомоги у галузі охорони здоров'я на період до 2020 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.moz.gov.ua/ua/portal/dn_20110801_454.html. – Назва з екрану. – (Нормативний документ Міністерства охорони здоров'я України. Наказ від 01.08.2011 № 454).

179. Про затвердження Ліцензійних умов провадження господарської діяльності з медичної практики») {Із змінами, внесеними згідно з Постановами КМ № 1105 від 27.12.2017.

180. Про затвердження Положення про Ліцензійну комісію МОЗ України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0677282-12/sp:max20>. – Назва з екрану. – (Наказ МОЗ України від 31.08.2012 № 677).

181. Про ліцензування видів господарської діяльності. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/222-19>. – Назва з екрану. – (Закон України № 222-VIII від 02.03.2015 р.).

182. Про стандартизацію. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1315-18>. – Назва з екрану. – (Закон України від 5.06.2014 р. № 1315-VII).

183. Про створення та впровадження медико-технологічних документів зі стандартизації медичної допомоги в системі Міністерства охорони здоров'я України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z2001-12/paran8>. (Нормативний документ МОЗ України. Наказ від 28.09.2012 р. №751 (зі змінами від 2018 р.)).

184. Про створення формулярної системи забезпечення лікарськими засобами закладів охорони здоров'я. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1003-09>. – Назва з екрану. – (Наказ МОЗ України від 22.07.2009 № 529 (зі змінами)).

185. Рекомендації Міністерства юстиції України від 15 січня 1996 року №2 "Про порядок ведення претензійної та позовної роботи на підприємстві, в установі, організації".

186. Рекомендації щодо вдосконалення системи управління якістю медичної допомоги в Україні: акредитація медичних закладів. Представництво Європейської Комісії в Україні. – Київ, 2009. – 64 с.

187. Військово-медична доктрина України — затверджена КМУ від 31 жовтня 2018 року.

188. Рожкова І. В. Конкурентоспроможність регіонального управління охороною громадського здоров'я в умовах суспільних трансформацій в Україні : монографія / І. В. Рожкова. – К. : Фенікс, 2009. – 372 с.

189. Російсько-українсько-англійський довідник з військової та екстремальної медицини / НДІ проблем військової медицини ЗС України. – За ред. В.Я. Білого і О.О. Сохіна. – 2-е доп. і випр. вид. – Ірпінь, 2003. – 242 с.

190. Рудьєв В.А., Гуткевич С.О. Менеджмент: Навч. посіб. – К.: Центр учбової літератури, 2011. – 312 с.

191. Системы социального медицинского страхования в Западной Европе // Главный врач. – 2008. – № 7. – С. 44-54.

192. Системы социального медицинского страхования в Западной Европе. Глава 7. Солидарность и конкуренция в странах с системой социального медицинского страхования // Глав. врач. – 2009. – № 2. – С. 32-41.
193. Системы социального медицинского страхования в Западной Европе. Глава 9. Контрактные отношения и оплата услуг поставщиков медицинских услуг в системах социального медицинского страхования // Глав. врач. – 2009. – № 6. – С. 41-49.
194. Скакун М.П. Основы доказової медицини / М.П. Скакун. – Тернопіль: Укрмедкнига, 2005. – 244 с.
195. Сохін О.О. Лікувально-евакуаційне забезпечення Збройних Сил у країнах НАТО: Навч. посібник / За ред. В.Я. Білого і В.В. Паська. – К.: УВМА, 2002. – 134 с.
196. Соціальна медицина та організація здоров'я. /Під редакцією Вороненка Ю.В., Москаленка В.Ф. – Тернопіль: Укрмедкнига, 2000. – 676 с.
197. Сумісний наказ Академії медичних наук України та Міністра охорони здоров'я України від 23.02.2001 р. № 72 “Про затвердження окремих документів з питань сімейної медицини”.
198. Стандарт підготовки І-СТ-3 (видання 2): підготовка військовослужбовця з тактичної медицини. – К.: “МП Леся”, 2015. – 148 с.
199. Стандарт підготовки: Фахова підготовка санітарного інструктора роти (батареї) (видання 1). – К.: “МП Леся”, 2015. – 416 с.
200. Управління повсякденною діяльністю медичної служби / За ред. Бадюка М.І. – К.: “МП Леся”, 2012. – 382 с.
201. Форми та зміст медичної облікової документації для медичних підрозділів військових частин Збройних Сил України: Методичні рекомендації / [В.І. Рудь, О.В. Горішна, Г.В. Іванцова та ін.]; за ред. д.мед.н., проф. О.М. Власенко. – К: УВМА, 2014. – 261 с.
202. Хвисюк М.І. Менеджмент в охороні здоров'я: підручник. Частина 1/ За заг. ред. Хвисюка М.І., Парфьонова І.І. – Х.: ТОВ «Оберіг», 2008. – 358с.
203. Хвисюк М.І. Менеджмент в охороні здоров'я: підручник. Частина 2/ За заг. ред. Хвисюка М.І., Парфьонова І.І. – Х.: ТОВ «Оберіг», 2008. – 550 с.
204. Цивільний кодекс України.
205. Шевченко Ю.Л., Гуров А.Н. Экономика медицинского обеспечения войск. // Учебное пособие. – С.-Петербург, 1996. – 157 с.
206. Шиган Е.Н. Системный анализ в здравоохранении. М., 1992.
207. Шутов М.М. Економіка та менеджмент охорони здоров'я: регіональний аспект: навчальний посібник / Шутов М.М. . – Харків, 2000. – 365 с.
208. Щепин О.П., Стародубов В.В., Линденбратен А.Л., Галанова Г.И. Методологические основы и механизмы обеспечения качества медицинской помощи. – М., 2002. – 176 с.